

Marek
Torčík

Amintiri
care
încă ard

Traducere de
Gabriela Georgescu

PREMIUL
MAGNESIA
LITERA

0.

La 03:37 te trezește un telefon.

Vocea mamei e joasă, dar chiar și așa înțelegi clar fiecare silabă.

– Marek, a murit bunicul.

Nu surprinzi în această propoziție nimic ciudat, nimic urgent, așa că nu apuci să te dezmeticești suficient de repede. Mama închide telefonul înainte să apuci să spui ceva. Te ridici în fund, te freci la ochi.

Pentru o clipă, întunericul de pe pereți pare uniform, însă treptat descoperi locuri perturbate de razele aurii, distorsionate, ale luminii de pe stradă. Pete unde nu reușești să focalizezi.

Îți trece prin minte că sunt câteva lucruri pe care nu le-ai spus deocamdată nimănui. Cum ar fi că, în clasa a opta, nu Filip te-a împins pe scări. Ai căzut din propria prostie și, când ți-ai revenit, ai vrut să profiți de situație. Surprinzător, lucrurile au mers relativ ușor. Câteva săptămâni mai târziu, stăteai în biroul directorului la o nouă școală, ascultând un bărbat grizonant, cu o scânteie în ochi:

– Aici, la noi, nu voi tolera nicio șicană, în niciun caz!

Ai primit o a doua șansă, cel puțin așa zice mama.

– Încearcă să nu ieși prea mult în evidență, bine? te dojenește ea în timp ce traversați împreună coridorul până în sala de clasă.

Erai hotărât să te integrezi. Să nu fii diferit, să nu vorbești cu nimeni despre lucrurile la care te gândești. Să nu scoți la iveală cine ești. Ai învățat să fii atent la fiecare pas pe care îl faci, să nu-ți miști șoldurile inutil și să nu te uiți prea mult la ceilalți. Până să intri în clasă îți dregi vocea, încerci o voce nouă, mai joasă, și de atunci, nimeni nu va mai ști cum ești tu pe interior. Dai din cap de fiecare dată când băieții încep să vorbească despre fete. Te prefaci, râzi cu ei și ceva mai târziu, așa cum vezi la ei, îți pui pe fundalul telefonului o femeie goală.

În realitate, nici nu poți să te uiți la ea. Totuși, îți amintești cum, câteva zile mai târziu, bunicul ți-a smuls telefonul din mână. Erați la el în vizită, la sanatoriul din Kroměříž, s-a întins, ți-a înșfăcat telefonul și era să cadă din pat. A cercetat mult timp ecranul și a dat din cap în semn de apreciere.

De ce nu ai spus asta nimănui?

Bunicul a murit, doar că timpul curge mai departe. Timpul se scurge, în razele de lumină care intră din stradă cauți o amintire, ceva care să reușească să te ducă înapoi. În întuneric se aude respirația unui alt corp, Jakub mormăie în somn, se întoarce pe cealaltă parte, e noapte, dar în oraș tot se aud multe sunete. Prin fereastra deschisă ajunge la tine un zgomot de mașini, un grup de bărbați de pe stradă care urlă în timp ce se întorc de la cârciuma care s-a închis. Din când în când, surprinzi frânturi de cuvinte străine, câte un râset. Nu crezi că în condițiile astea vei reuși să simți vreun fel de tristețe. Aștepti o clipă să se schimbe ceva, stai cu capul ușor aplecat, absent, apeși cu degetele pe ecranul mobilului.

Nu găsești nici în interior ceea ce lipsește în jurul tău. În loc de tristețe pipăi un spațiu al tăcerii, fără cuvinte. Ți se pare un pic ciudat că, brusc, nu reușești să-ți amintești chipul bunicului și că în locul imaginii lui reale vezi doar fețe din fotografiile vechi.

Încerci din nou să ți-l amintești. Nu a mai rămas nimic din el.

Formezi numărul mamei totuși și îți dai seama că nici măcar n-ai întrebat-o cum se simte.

Răspunde repede, abia apuci să duci telefonul la ureche.

– Trebuia să merg la el de dimineață.

În întunecimea din încăpere, aparatul îi eliberează glasul care se lovește de pereți și revine la tine slab, traversând spațiul.

– Am aici sacoșa pregătită pentru el, am tot ce mi-a zis că vrea.

Îți amintești totuși destul de bine alte lucruri. Alte chipuri, sentimente. Alte povești.

Poate e din cauză că povestea bunicului ai aflat-o de la mama. Amintirile tale rămân împinse în fundal, ca niște personaje din afara acțiunii. Personaje care, aparent, și-au terminat de jucat rolul, iar acum așteaptă închise în camerele pierdute ale memoriei. Astfel, datorită ei, a luat formă bunicul pe care îl cunoști – cel pe care-l cunoșteai.

Cu unele excepții, și-a petrecut ultimii ani din viață într-un sanatoriu de psihiatrie. Într-o zi, pur și simplu a luat-o razna, a început să vadă lucruri pe care nu le vedea nimeni altcineva. Doctorii din sanatoriul din Kroměříž au spus că e din cauza bolii, excesului de alcool și țigări. *Și mai sunt și plămâni.* Distruși, mâncați de gudron. Nu mai reușesc să păstreze memoria care a început să se descompună odată cu ei.

Mama și-l amintea deseori. Încă de când erai mic îți povestea cum a fost să crească alături de cineva ca el, ce a făcut alcoolul din bunicul, de câte ori ea și bunica așteptaseră ore în șir, răbdătoare în fața cârciumii, ca să nu trebuiască să intre după el înăuntru.

În general, povestirile ei se încheiau într-o anumită noapte. În noaptea care a schimbat totul. Revenea la noaptea aia de fiecare dată, la fel de zguduită și de confuză, de parcă de fiecare

dată când revenea ar fi trebuit să deschidă altă cale, ușile unor camere ce fuseseră până atunci închise, de parcă ar fi înțeles ceva ce înainte îi scăpase.

Prima ta amintire cu bunicul e învăluită într-o ceață ciudată, pe care uneori ai impresia că ai inventat-o tu. Nu aveai nici cinci ani, locuiți încă sus, deasupra hotelului Jana, vă uități la Bevča* cea care își ieșise din matcă și se revărsase peste terenul de sport de la școală, până la parcare. Îl țineai pe bunicul de mână în timp ce sub voi o apă înspumată, maronie, lungea fațadele blocurilor. Bunicul urmărea totul în tăcere, apoi, deodată, a arătat în sus, spre un stol care făcea rotocoale pe cer, și a spus:

– Le vezi? Sunt debusolate pentru că n-au unde să aterizeze. De obicei zboară fără probleme peste apă. Sunt foarte istețe, reușesc să se întoarcă exact în același loc an de an.

Le-ai privit cu gura deschisă, înghițind fiecare cuvânt al bunicului.

– Închipuie-ți numai, să fii o rândunică atât de mică și deodată să se schimbe totul sub tine. Știi, natura le-a dotat cu o busolă proprie, o bucățică mică, mică de metal, aici, în cioc, care le ajută să zboare distanțe enorme chiar și fără să vadă. Dar atunci când aterizează, trebuie neapărat să vadă.

Și-a mutat degetul după pata neagră care, la intervale regulate, cobora scoțând un țipăt lung, disperat.

– Acolo, uite! Sigur încearcă să găsească locul în care aterizează de obicei.

Înghiți în sec. Astăzi percepi altfel ecoul acestei amintiri, mai acut. Știi destul de clar că niciunui dintre voi nu i-a trecut atunci prin minte – tot ceea ce a spus se aplică exact la fel și în cazul oamenilor; și încercăm neîncetat să ne întoarcem la noi înșine, înapoi la niște locuri care nu mai sunt de mult aceleași. Ai zece

* Râul care traversează orașul Přerov. (*N. trad.*)

ani. În afară de tonele de cărți citite și de faptul că nu prea vorbești cu nimeni, nu e nimic ciudat la tine. Nu același lucru îl poți spune despre Marián, băiatul care s-a mutat la voi în clasă la jumătatea anului școlar. Marián era tăcut, purta niște blugi ciudat de strâmți, avea păr lung, negru. De fapt, atunci, prima oară când l-ai văzut, ți-ai zis că e întruchiparea profesorului Plesneală. *Cu părul negru, slinos, nasul coroiat și tenul palid*. Doar că în loc de ten palid avea pielea întunecată, cu pete mărunte albe. Stătea picior peste picior și la școală își petrecea tot timpul de unul singur. Mirosea bizar, iar gâtul lui alungit părea, de la distanța băncii tale, un gât de față. În perioada aceea, toată clasa își îndreptase atenția către Marián. Ceilalți băieți îi vărsau regulat coșul de gunoi în ghiozdan, iar la sala de sport îl îmbrânceau intenționat. Mai târziu, la vestiar, ai observat că avea vânătăi pe tot corpul. Era numit homo și poponar, mergea ca o rață futută și era o pizdulice neagră.

– E mai rău ca o fată! strigau colegii în pauze în timp ce profesorii se îndreptau spre cancelarie sau mai degrabă se prefăceau că nu aud nimic.

Aceleași cuvinte le împrăștia și tu în jur, în timp ce sperai ca nimeni să nu observe că stăteai picior peste picior și că în vestiar te uitai la trupurile transpirate. Totuși, încă îți aminteai. Știai cum e să fii de cealaltă parte. Până nu de mult, tu fusesesi ținta unor astfel de cuvinte. Și tu fusesesi *poponar*. *Tocilar*. Și multe alte chestii. Și tu te întorceai acasă cu cureaua ghiozdanului ruptă sau cu tricoul sfâșiat.

În această amintire, stai în bancă și te uiți absent pe fereastră. Marián se întoarce de la tablă după ce profesoara l-a ascultat poate prea mult. Mirosul puternic de balsam al hainelor lui ți s-a întipărit în memorie. Chiar înainte să se așeze, Filip, din banca din spatele lui, îi răstoarnă scaunul. Timpul nu se oprește. Timpul accelerează, Marián ridică brațele în aer și se lovește cu capul de marginea băncii. Lovitura surdă e urmată de duduitul

scaunului. O bufnitură înăbușită. Liniște. Totul se petrece mai repede decât reușește creierul tău să proceseze. Îți amintești mai degrabă succesiunea sunetelor decât mișcarea propriu-zisă. Mai mult decât reacția celorlalți, balta de sânge care se scurge din corpul băiatului. Din corpul fragil care nu corespunde normei, așa cum nici corpul tău n-o face.

Ți-e rușine de tine; sunt imagini la care nu-ți place să te întorci, la care revii doar când în jurul tău e liniște și întuneric și nu ai de ales. Oare îți dădeai seama încă de pe atunci cât de mult te afecta și pe tine întreaga situație?

Bunicului îi plăcea să susțină că singurul lucru bun pe care l-a făcut Hitler a fost să-i bage în lagăr pe țigani și pe homosexuali. În lumea lui, cuvintele nu aveau niciun impact asupra trupurilor către care ținteau, întotdeauna era vorba doar despre faptul că, în sfârșit, își permitea să spună cu voce tare *adevărul*.

– Ce dracu', doar suntem liberi, nu? zbigera nervos spre televizor de fiecare dată când nu-i plăcea ceva, de îndată ce apărea cineva care aducea vreo obiecție.

Nu percepea durerea pe care o provoacă o expresie, impactul comparabil cu al unei lovituri în cap. Cuvintele nu pot face viața imposibilă, nu pot provoca inflamații ale memoriei.

– Astea sunt prostii, spunea mama, aducându-și alinare cu aceste cuvinte în special sieși.

Bunicul nu făcuse nici măcar o dată legătura între ce spunea și pumnii în față pe care îi primise chiar nepotul lui.

Azi știi deja că, la fel de ușor cum cuvintele pot deveni arme, limbajul se poate preschimba în violență. De multe ori o lovitură de pumn nu este decât o propoziție pe care o poate înțelege oricine.

Atunci, pe Marián l-au luat și toată clasa a rămas în stare de șoc. Nimeni nu spunea niciun cuvânt, nimeni nu îndrăznește să se miște. A doua zi însă, lucrurile s-au desfășurat în ritmul obișnuit. Nici măcar nu te-ai oprit la banca goală și te-ai prefăcut că

nu auzi țipetele din biroul directorului, unde mama băiatului voia să i se explice ce se întâmplase.

Câteva luni mai târziu, Filip – care a reușit să scape prin cine știe ce minune – te-a lăsat fără suflare în sala de sport. Marián se întorsese deja și erau cu toții mult mai atenți în preajma lui, așa că Filip era furios. Diriga îl așezase intenționat în bancă cu Marián, „trebuie să învățați să vă respectați unul pe celălalt“, ordonase, și cu asta încheiase subiectul. Filip se văzuse astfel nevoit să-și verse pe altcineva furia acumulată și frustrarea venită din plictiseală. Când s-a întâmplat, trebuia să faceți săritura în lungime, ți-a venit rândul, ai început să alergi, ai numărat pașii, încă trei, încă doi, ai întins mâinile în față – și chiar înainte să te desprinzi, Filip ți-a pus piedică. Sângele din buza mușcată avea aceeași culoare cu cel proaspăt înregistrat în memorie. Era mai puțin, dar chiar și așa, gustul său neplăcut îți face și astăzi corpul să tremure.

Îți amintești vara în care totul s-a frânt. Întunericul din spatele ferestrei apartamentului străin, căderea de cu o clipă înainte; felul în care unele lucruri se leagă între ele chiar dacă tu nu vezi asta. Și atacul bunicului, și chipul supărat, nefericit, al mamei. Îți amintești zilele de dinainte și zilele de după și din nou îți trece prin minte: sunt unele lucruri pe care nu le-ai spus încă nimănui.

Niciodată nu ai crezut în povestirile bazate pe un singur punct de vedere. Dacă ieri te-ar fi întrebat cineva, ai fi răspuns că din amintirile despre bunicul tău nu poți scoate nimic decent – pe scurt, sunt mult prea multe lucruri despre care nu ai habar. Sunt atâtea chestii pe care nu ți le amintești. În plus, nu totul are legătură cu el. Amintiri care lipsesc, goluri în memorie. Dar dacă răspunsul este în altă parte? Dacă, de fapt, cheia se află chiar în acele goluri, dacă e suficient să introduci în ele niște imagini fără nicio legătură între ele și să demonstrezi că până și poveștile aparent străine una de cealaltă se întrepătrund.

Mama ta a fost cea care a făcut din nou om din bunicul tău. Din toată familia, ea a fost singura dispusă să aibă grijă de el. Să înțeleagă că oamenii se pot schimba. Să-i dea o a doua șansă. La fel cum ai primit și tu atunci, cum ai primit și tu de atâtea ori și cum o să mai primești de atâtea ori în viața aceasta. A jertfit pentru voi doi o bucată din ea, iar tu, nici până în ziua de azi, nu poți pricepe de ce.

De dimineață te trezești obosit și derutat, ai o singură întrebare în cap, o singură frază. Nu-ți mai amintești unde ai citit-o. *Ce sunt eu pentru mine însumi de trebuie să-mi amintesc și să mă întorc la asta atât de des?* Deschizi ochii și spațiul din fața ta este un perete alb – dur, fără umbre, îi lipsesc dimensiunile și profunzimea. Închizi ochii. *Altcineva decât asta*, răspunzi în sinea ta și îi deschizi din nou. Zgomotele din stradă se sparg în geamurile ferestrelor. Undeva sub tine orașul se scurge – mașinile care se opresc în intersecții, tramvaie și zgomot de semafor. Ritmul lui alternativ îți tulbură bătăile inimii; ceva ce-ți face probleme de când erai mic, contracțiile mușchiului sunt deodată neregulate, intervalul dintre pulsații e din ce în ce mai lung. Jakub îți spune să mergi la doctor.

Noaptea, semaforul rămâne tăcut, cu toate astea, în memorie, zgomotul continuă.

Bâjbâi pe măsura după telefon și o suni pe mama. În pauzele dintre cuvinte se aude hărmălaia din atelier.

– Îmi dau drumul acasă abia după-amiază, șoptește și glasul i se sugrumă un pic.

Chipul mamei reușești să ți-l amintești. Cea mai mare parte din viața ei a fost chinuită de bunicul, doar din copilărie avea niște amintiri frumoase cu el.

– Oricum trebuie să mai termin ceva, știu că lumea nu se oprește în loc din cauza lui.

Te așezi, aprinzi veioza chiar dacă afară e deja lumină. La ora aceasta, devreme, limba în care gândești nu-ți amintește de acel instrument agitat, periculos. E ceva cu care nu reușești nici să lovești, darămite să descrii sentimentul că bunicul a dispărut și tu nici nu ești în stare să spui cine a fost el pentru tine, cum deseori nu ești în stare să exprimi nici cine ești tu, să descrii prezența unui alt trup lângă tine, căldura acelei certitudini bizare că trupul va mai fi aici o vreme.

O expirație, o inspirație, grilajul patului care trosnește.

Această certitudine se decantează în imagini și în sunetele din jur. La fel cum tempoul semaforului îți influențează ritmul inimii sau cum regularitatea țipetelor din stradă îți întrerupe fluxul gândurilor. Dacă ceea ce nu reușești să exprimi reușești doar să schițezi, să intuiești în alinierea cuvintelor – oare este posibil să exprimi un lucru astfel încât să nu dea la iveală un alt lucru, fărâmițat în câteva particule incomplete?

Te uiți în jurul tău prin cameră ca să te convingi. Să te apropii de adevăr. Doar că nu faci decât să evoci o altă serie de amintiri. Năvălesc brusc, incoerente, unele cu vagă legătură cu bunicul, altele cu absolut niciuna.

Ai cinci ani și tata te-a luat cu hidrobicicleta pe barajul Plumlov. Vezi întreaga scenă din depărtare, stai pe mal și urmărești cum tu cel din copilărie traversează apa.

Tu-copil hipnotizezi cu privirea un rechin imens atârnat de acoperișul magazinului de unde se închiriază bărci. Două personaje pornesc în întuneric pe suprafața nemișcată a apei, spre mijlocul lacului de acumulare. Tu-copil urmărești cum dispare rechinul în timp ce imaginile din cap produc alți rechini. Plutesc pe sub suprafața apei și cu fiecare trepidație a pedalei tu-copil îți imaginezi cum boturile lor lovesc în carenă. Tata își întinde brațul ca să arate spre silueta unui castel care se înalță în depărtare, iar de la încheietură îi zboară ceasul de mână. Traectoria lui duce

direct sub suprafața întunecoasă, în împărăția rechinilor imaginari, unde va dispărea pe fundul nisipos, câțiva kilometri mai târziu. Scena în care Inima oceanului agită sedimentele de pe fundul mării. Stop-cadru cu chipul lui Rose, stop-cadru cu echipa de arheologi, stop-cadru cu tata, care, cu o privire de fanatic, își dă jos tricoul și sare în apă spunând *tu rămâi aici*.

Când iese din apă, nu are ceasul. Mama ți-a povestit asta de atâtea ori, încât nu-ți mai amintești cum s-au întâmplat toate și poate tocmai de aceea nu reușești să vezi amintirea asta cu proprii ochi. Cu trecerea timpului, versiunea ei a devenit șablonul evenimentului real, iar tu ai încetat să mai faci diferența între povestirea mamei și starea inițială a lucrurilor.

Te întorci adesea la această scenă. Îți amintești panica, percepți trepidațiile furiei care îți navighează prin corp chiar și după atâta timp. Ți s-a părut că tata a stat ore întregi sub apă. Că au trecut zile, secole întregi, ți-ai imaginat tot felul de scenarii: un rechin cu un picior de bărbat în gură; chipul nemișcat al tatei coborând în tenebre. Dar tata a reușit să iasă din adâncuri și să urce în barcă, unde te-a găsit cu fața vânăta de furie și de lacrimi.

Ce e ciudat la această amintire este că există în numeroase versiuni diferite. Ești singurul care își amintește de rechinul de pe acoperișul magazinului de închiriat echipamente; singurul care a stat în hidrobicicletă în mijlocul unei mase de apă și ai lăsat în ea toată greutatea lumii copilăriei. Tata refuză să recunoască existența ceasului de mână, în locul lui, se aruncă după telefon, portofel, orice i se pare în momentul respectiv o comoditate esențială pentru viața omului. Nu e sigur dacă era o hidrobicicletă sau o barcă mică, obișnuită. Și poate că mama, care a preluat totul la mâna a doua, este până la urmă cea mai aproape de versiunea originală. Povestea ei e învechită doar de trecerea timpului, extrasă din memorie căci pentru ea întreaga întâmplare nici nu a avut loc în realitate.

Ce altceva sunt amintirile decât niște povești? Ți le aduci aminte crezând că aparțin aceleiași persoane care ai fost cândva. Le învârți într-o sită, te sprijini de ele de parcă te-ar ține la suprafață. În realitate însă, de fiecare dată când le povestești, se transformă în altceva, în ceva îndepărtat.

Câteva luni după scena din barca cu pedale, altă frântură: ești cu tata la hotelul unde lucra înainte. Tata face duș în timp ce tu te uiți la Cartoon Network. Acasă nu aveți programul ăsta, așa că nu-ți poți desprinde ochii de ecran. În cameră e ceva ce miroase îngrozitor. Tata iese din baie, țipi la el că ceva pute oribil și-l rogi frumos să se spele din nou pe picioare. Îți amintești că apoi a trebuit să plece undeva și tu ai continuat să te uiți la televizor până ce ecranul s-a umplut de purici. Granițele acestei amintiri nu sunt însă cu nimic mai reale decât intersecția tuturor celorlalte versiuni salvate – o cunoști mai degrabă ca pe un text pe care îl scandezi cu voce tare, modifizi anumite scene, detalii mai mici sau mai mari în funcție de persoana căreia i-o povestești.

Imediat îți vin în minte și altele: stai cu tata lângă chiuvetă, tu ești în picioare pe un scăunel, iar el, cu picioarele fixate în podea. Amândoi aveți o spumă albă pe față pe care o dați jos formând fâșii lungi cu aparatele de ras. Al tău însă nu are lamă, dar asta nu te oprește să repeți cu grijă mișcările bărbatului de lângă tine. Imediat ce terminați, vă clătiți de spumă în chiuvetă, tata îți șterge fața cu prosopul. Apoi așază aparatul tău de ras lângă al lui, în păhărel, și întreg ritualul te umple de fericire.

Problema apare când dai timpul cu câțiva ani înainte și în grămada de fotografii pe care eul tău anxios le ia cu sine când se mută la facultate găsești scena cu chiuveta capturată cu acuratețe.

Indiferent ce arată fotografia, ce vezi este amintirea.

Încerci atunci să-ți dai seama când a făcut cineva poza – cel mai probabil mama – și nu-ți mai amintești nimic altceva. Cum

s-a ajuns acolo? Cel mult, simți din nou mișcările plasticului pe fața netedă, spuma din chiuvetă, diluată cu apă. Aburul pe oglindă.

Fotografia asta a devenit cumva un model al realității, un șablon pentru o amintire falsă. Prima oară ai văzut-o când erai ceva mai în vârstă, probabil că ți-a arătat-o cineva sau te-ai uitat pe ascuns în dulap și te-ai furișat cu mormanul de albume în cameră. Nu cumva tot ce îți amintești este greșit? Distorsionat? Poate că tatăl tău are dreptate, ai contopit la un loc mai multe amintiri. Rezultatul n-are sens pentru nimeni altcineva.

Încă dinainte să te muți la Praga, să termini studiile și să lași în urmă în sfârșit tot ce te lega atât de locul în care ai crescut, cât și de propria familie, credeai că nu ai nimic în comun cu mama. *Nu avem ce să ne spunem.* Rostogolești fraza aceasta pe limbă, o invoci ca pe o incantație ca să te desprinzi. De durere, departe de rușine, de tot ce te sperie chiar și astăzi.

Te ridici, iei tricoul de pe podea, ți-l tragi peste cap. În bucătărie pui de cafea, cât timp aștepti să se facă măcar de o ceașcă, stai jos pe băncuța de lemn de lângă fereastră și te sprijini de perete. Vezi în fața ta o curte, o curte interioară împărțită într-o rețea de grădini și locuri de parcare betonate. Vezi de aici turlele bisericii și mai ales multe alte ferestre.

Când erai mic, fiecare fereastră, fiecare reflexie din geam, ba chiar fiecare reflexie a ferestrei tale în fereastra clădirii de vizavi reprezentau o nouă posibilitate de a fugi. Să privești înăuntru însemna să privești în interiorul unor vieți străine și să nu te gândești la viața ta pentru câteva clipe. Azi știi deja că dacă privești de suficient de aproape, undeva în interiorul fiecărei povești și în fiecare fereastră vei găsi întotdeauna reflexia distorsionată și deformată a propriei persoane. Te gândești că ceva nu are legătură cu tine și, cu toate astea, din spatele sticlei se apropie de tine măcar umbra ta.

Îți amintești cum, într-o zi de vară din anul 2007, din apartamentul de la ultimul etaj al căminului din Přešov, pe bunicul l-a luat salvarea pentru prima dată, în timp ce tu te uitai pe fereastră într-o bucătărie străină, întunecată, iar în reflexia luminii lămpilor de pe stradă ți-ai văzut propriul chip. Nici prin gând nu ți-a trecut că evenimentele din săptămânile de dinainte te vor aduce în locul acesta și că sunetele care se loveau de pereți și se apropiau de tine prin fereastra deschisă și printr-o serie de uși deschise ar putea aduce cu ele ceva mai mult decât niște zgomote.

I.

Mama ți-a povestit de două ori zilele din vara anului 2007.

Prima oară, a început să vorbească cu glas tremurat, iritat, în bucătăria apartamentului vechi din strada Dvořákova, stând jos, cu spatele drept, în alertă, pe marginea unei lavițe vechi a cărei tapițerie se destrămasese de-a lungul anilor. Nervoasă că nu i-ai fost alături, nervoasă din multe alte cauze.

A doua oară și-a amintit de curând; ai sosit acasă de Crăciun, una dintre puținele ocazii la care îndrăznește încă să bea. A adus o sticlă de vin din pivniță – sticlă pe care probabil o primise cu ceva timp înainte de la muncă –, a așezat-o în mijlocul mesei înconjurată de lavițe asemănătoare cu a voastră, într-un apartament asemănător, pe aceeași stradă, la o aruncătură de băț de locul în care ai crescut. Ba mai mult, din această bucătărie nouă se vedea chiar apartamentul vechi, iar la ferestrele astăzi deja străine, din când în când, o umbră trecea razant prin spatele sticlei. În seara aceea, mama a așternut în fața ta o cu totul altă versiune. I-ai ascultat glasul ferm de parcă ar fi citit cuvintele într-un text scris dinainte, datorită căruia, în sfârșit, se potriveau toate piesele.

Ambele versiuni începeau exact la fel – cu descrierea spațiului. Spațiul în care se mișcă în fiecare zi. Opt ore plus pauza de prânz. În

fiecare zi aceleași suprafețe curate, impersonale – podeaua, tavanul, patru pereți. Locul în care lumina artificială nu admite existența umbrelor, ci șlefuește margini ascuțite pentru toate obiectele.

Își amintește încă ziua în care a intrat prima dată acolo. Tu erai încă mic și la început ei i-a fost teamă, nu știa ce să facă, nu se putea concentra.

– Ești norocoasă! îi spuneau ceilalți cu convingere. Dana, să fii bucuroasă că ți-au găsit un loc.

Cu toate astea, în primele două luni nu a putut dormi. Ca să facă față, își încorda ultimele rămășițe de putere, dimineața te lăsa acasă cu bunica și se întorcea după-amiaza complet epuizată, frântă, tânjea să se culce direct în pat, să se facă ghem și să doarmă până dimineață. Doar că apoi venea ceea ce se numea schimbul doi, a doua tură. Venea timpul să gătească, să facă curat în cameră, să atârne hainele la uscat. Pentru ea, ziua se termina de obicei abia după ora nouă, când în sfârșit adormea și tu, iar ea se tolănea pe canapeaua din camera bunicii, incapabilă să se gândească la orice altceva în afară de o serie nesfârșită de alte zile asemănătoare cu aceasta.

Chiar și în ziua de azi se miră că a reușit să se descurce. De una singură cu un copil mic, de una singură să plătească datoriile pe care le făcuse Pavel, tatăl tău, înainte să fugă. Toată energia și-o concentrase pe un singur lucru – să supraviețuiască până la următorul salariu. Zi de zi mai rupea o filă din calendar de parcă de asta ar fi depins toată viața ei. Și poate că într-o bună măsură chiar depindea.

– Parcă înaintam împleticit pe marginea unei prăpăstii, descriese ea atunci, la masă, imitând cu degetele mersul pe marginea tăbliei.

Se străduia cu disperare să-și păstreze echilibrul, făcea un pas în spate, doar ca să realizeze apoi că se află un pic mai aproape de cădere.

– Nu vreau să zic că eram vreo cowgirl, dar chiar mă așteptam ca din clipă în clipă să cad cu tot cu tine, să fiu trasă în jos.

Te gândești deseori de ce le spunem altora, cu așa un aer de superioritate, că odată ce ajung la fundul mării trebuie să se ridice. De parcă fundul mării ar reprezenta un teren sigur de care te-ai putea sprijini. De fapt, cineva care ajunge într-adevăr la fundul mării nu va uita niciodată greutatea aceea imensă care îl apasă în jos, senzația de a avea o masă de apă enormă deasupra sa. Totuși, mama a reușit să se elibereze, s-a împins în fundul apei și s-a ridicat la suprafață, dar până să ajungă sus, curentul a dus-o prea departe de mal. Dacă bunica nu v-ar fi oferit atunci o cameră în apartamentul ei, „nici nu vreau să mă gândesc unde am fi ajuns“.

Spațiul acela te-a fascinat întotdeauna. Locul în care se duce ea în fiecare zi: privirea alunecă pe fiecare perete, în afară de seriile infinite de rafturi nu are de ce să se prindă, prin urmare continuă neajutorată prin încăpere, pe suprafețele perfecte, curățate, până ce se lovește de o masă gigantică de inox, plină cu piese demontate. Plăcuțele și tuburile metalice formează un labirint de reflexii, de prisme optice îndreptate în unghiuri diferite, una spre cealaltă. În stânga, un computer cu un program deschis. Cândva, lângă el stătea o poză cu tine: un copil mic cu un tricou lăbărțat, cu o șapcă îngălbenită, ponosită, pe cap. Acum nu mai e voie să fie nimic pe masă. Regulamentul interzice orice deviere de la curățenia optimă, impune o suprafață de lucru goală, depersonalizată. Nu poți purta nimic altceva decât salopeta albă, tâlpile trebuie învelite în botoși de protecție, capul acoperit sub mască, la ochi, ochelari de protecție. Totul foarte bine strâns, etanș, astfel încât seara, pe piele continuă să se vadă dungi.

În spații ca acesta și-a petrecut cea mai mare parte a vieții. Pentru tine, astfel de spații sunt doar o pată oarbă, nimic mai

mult decât culisele unei povești mai mari. Însă tocmai într-o astfel de pată simți și cele mai mici transformări impregnându-ți corpul. Curățenia din jur nu face decât să sublinieze cât de inutil e să te opui trecerii timpului. Corpul nu se oprește în loc, crește neîncetat, totul în el se schimbă, celulele noi le înlocuiesc pe cele vechi. Dimineața, corpul se trezește de fiecare dată un pic diferit, un pic străin. Dă afară componentele folosite, cantități inutile de material uzat se împrăștie prin încăperea sub forma unor granule de praf. Dar praful nu are ce căuta în spațiile curate. Nicio bucățică de piele, nicio geană scoasă din funcțiune nu au voie să intre în contact cu sistemul de lentile dezasamblat pe masă. Fiecare metru cub de aer trece printr-un set de filtre – în cele din urmă chiar și expirația mamei e o povară nedorită. Stârnește cu ușurință particulele, umiditatea ei reprezintă o amenințare pentru stratul fin de protecție a lentilelor. Cu toate astea, își petrece fiecare zi aici. Inspirațiile, expirațiile, pulsațiile și contracțiile corpului se repetă fără milă, nimănui nu-i pasă de oboseala ei, tablele de performanță o mână neîncetat mai departe, determinând ritmul, dacă lucrează repede, cu siguranță că în curând va crește și numărul de piese pe care trebuie să le lucreze. E suficient să atingă norma pentru ca data viitoare toată lumea să se aștepte ca ea să facă de două ori mai multe piese.

Fabrica e viața mea, repetă deseori, și tu știi că e modul ei de a încerca să se îmbărbăteze în primul rând pe ea însăși. Venea aici cu toată clasa, în practică, încă de când era la școala profesională. Când avea șaisprezece ani, în sala de producție au învățat-o să șlefuiască tuburile, să curețe lentilele, să ajusteze piesele finisate cu precizie, așa cum trebuie.

La școala asta a înscris-o bunica. Știa că avea să-i fie apoi mai ușor să găsească un loc de muncă în fabrică, iar mama oricum nu ar fi avut nici cea mai mică idee ce altceva ar fi vrut să facă.

– Pe atunci îmi plăcea mai mult să stau la strung decât la tablă. Închipuie-ți doar, la școală te freacă întruna diriga, sau te ia la mișto vaca de profă de cehă.

Nici dacă ar fi vrut să învețe nu i-ar mai fi rămas timp pentru școală. În septembrie, în primul an, bunica și-a făcut în sfârșit curaj și într-o seară a fugit de la bunicul. Spunea de mult timp că avea s-o facă și, cumva, toți se așteptau, chiar și bunicul se întorcea acasă într-o stare din ce în ce mai disperată, iar seara îl găseau în diferite stadii de degradare. Până când bunica a plecat pe bune.

– A explodat pur și simplu, a trântit toate de pământ, i-a înșfăcat pe frate-meu și pe soră-mea și s-a cărat.

Dar mama a rămas, cineva trebuia să aibă grijă de el și, de aceea, după ce a terminat școala a intrat direct în fabrică.

E familia ei. Înainte să intre în concediu de maternitate, se întâlnea cu bunica pe holuri, mâncau împreună la prânz și în pauze fumau la câțiva metri una de cealaltă, fiecare cu bisericuța ei de prieteni. Nu are aproape nicio cunoștință care să nu fi lucrat măcar o vreme în fabrică.

În fiecare zi se adaptează din nou mediului artificial. După câteva minute, aerul filtrat încetează să mai miroasă a tehnologie, ochii i se obișnuiesc cu lumina albastră, iar treptat, auzul ajunge să ignore hurea veșnic al aerului condiționat. Corpul execută sarcini mecanice. Ridică mâna, o îndoiește, lasă mâna jos. Degetul mare se adaptează unui instrument concret, strânge șurubul, reglează poziția unei componente pentru ca cealaltă mână să așeze deasupra ei cea de-a doua piesă. Lentilele curățate permit trecerea razelor de focalizare ce parcurg o serie de puncte măsurate anterior, un labirint construit cu o abatere de sutimi de secundă. Lentilele asferice alternează cu oglinzi concave, oglinzile cu prisme, iar acestea se transformă

în componente mecanice. Întreaga mașinărie este conectată la un calculator prin care mama urmărește abaterile. Defectele sunt provocate doar de mâna omului. Mașinăria este infailibilă. Mașinăria nu face greșeli. Corpul ridică obiectul și ajustează ușor unghiul. Strânge șurubul pentru a înlătura ceea ce el însuși a stricat – propriile defecte. Mama se întoarce către monitor, își modelează picioarele după curbele scaunului, încrucișează gambele, întinde o mână și cu degetele apasă pe mouse.

Și nici acum nu se potrivește. Crucile roșii care marchează centrele individuale de curbare refuză să fuzioneze pe monitor, refuză să se potrivească în locurile corecte pe care le impun regulamentele. Cu degetele, trasează liniile axelor optice în timp ce dă nemulțumită din cap.

Tu nu înțelegi nimic din ce-ți descrie, așa că îți închipui doar cum arată mama ta.

Se încruntă. Strecoară vârful limbii printre buze, mușcă. Se străduiește să afle unde a greșit. Pe bara de jos a monitorului controlează cât timp mai are până la sfârșitul turei. Fiecare minut curge în eter, în sistemul de tuburi care duc afară din complexul de clădiri. Timpul e o contramișcare. Zi de zi îi târăște trupul după el. De la starea odihnită la membre umflate și dureroase. Materialul uzat deviază axele, furnicăturile îi cuprind șira spinării, oboseala îi colorează ochii în roșu. În pauze, își îmbibă părul cu fum de țigară, la sfârșitul fiecărei ture îi e ciufulit. Ajunge acasă, încearcă să-l pieptene în timp ce urmărește cum de la an la an devine mai rar. Se uită la imaginea din oglindă și pipăie pe propriul chip trăsăturile noii fețe aflate deja în curs de schimbare.

Timpul e contracurent. E viața care dispare în acest spațiu fără milă.

Se evaporă din el la fel ca acetona dintr-un borcan prost închis. Uneori o trage în piept în doze mari. Îi mărește pupilele, îi liniștește gândurile. Drogată, străbate apoi, mergând pe urma

trupului ei, spațiu după spațiu. Recepția, coridoarele, bucătăria, vestiarul, atelierul mare, cele două cuptoare cu vid, cele două uscătoare și depozitul plin de tuburi de azot, camera de ajustaj. Lista de locuri și de obiecte continuă de-a lungul pereților lungi și albi. În lumina artificială au o nuanță cadaverică, albăstrie. Aceste locuri în care lentilele, tuburile și utilajele sunt mai importante decât viața ei.

Încă de pe atunci începea, încet, încet, să se vorbească despre criză, iar mama se agita de fiecare dată. Doar ceva mai târziu, în 2008 și 2009, au concediat în jur de cinci sute de oameni, pentru că erau redundanți. *Ca firma să rămână pe linia de plutire*, fraza aceasta o citești într-unul dintre interviurile cu proprietarii de atunci, *a fost nevoie să facem concedieri, altfel nu am fi supra-viețuit*. Simțeau că mamei îi e frică – știa că se fac economii în primul rând cu oamenii, că data următoare ar putea fi rândul ei și că pe ea n-o s-o ajute nimeni să rămână pe linia de plutire. Trebuie să se descurce singură. Așa că se cocoșa deasupra unei lupe la o masă mare până seara, era ultima care pleca din atelier.

Deseori, procedurile care se schimbau întruna o copleșeau. Aproape lunar învăța lucruri noi, o asalta sentimentul că nu apucă să facă nimic, că timpul îi trece prea repede.

– Astăzi, lucrurile stau cu totul altfel, spunea cu o privire importantă.

Toată viața a ascultat cum trebuie să facă să-și vadă de propria treabă, cum să fie bună la asta. Dintre toate lucrurile, cel mai tare o speria nesiguranța – nici măcar nu apucase să trăiască vremuri bune, cum le place să spună la televizor, că vremurile proaste începuseră deja să-i bată la ușă.

– În ziua de azi, nu mai e de-ajuns să te pricepi la un singur lucru. Trebuie să știi din toate câte puțin, să înveți întruna alte lucruri, să schimbi în permanență ceva la tine. Iar io-s deja prea bătrână pentru asta.

O mărturie despre putere și slăbiciuni,
în tonuri de gri, care lasă lumina să pătrundă
în locurile în care suntem singuri.

LINDA BARTOŠOVÁ

În romanul său de debut, care amintește de opera scriitorului francez Édouard Louis, Marek Torčík ne conduce într-o călătorie captivantă prin labirintul propriilor amintiri, evocând experiența unei copilării și adolescențe petrecute într-o familie dezbinată dintr-un orașel industrial conservator.

Să uiți e deseori mai complicat decât să-ți amintești, se gândește autorul-protagonist atunci când un apel telefonic îi anunță moartea bunicului. Odată întors acasă, într-un mediu care pedepsește diferența, de unde s-a zbatut din răsuputeri să scape, e copleșit de un val de amintiri. Așa se face că pornim alături de el pe drumul descompunerii minuțioase a memoriei, ca atunci când răsfoim un album, uitându-ne la fotografii vechi și căutând detalii care adesea dezvăluie mai mult decât ceea ce este evident la prima vedere. Poveștile despre viața mamei sale, a tatălui și a bunicului, despre hărțuirile suferite la școală, alcoolism și rănile pe care le lasă în urmă sărăcia sunt tot atâtea încercări de a face, în sfârșit, pace cu un trecut marcat de precaritate și suferință.

byblos

curteaveche.ro

ISBN 978-606-44-2200-2

9 786064 422002